



УДК 343.2:342.5(477)''2014''

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-2-2>**Гончарук Владислав Леонідович**

адвокат, доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри національної безпеки,
доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою
Інституту безпеки Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0002-9627-9530

ПРАВОВА ДЕСТРУКЦІЯ АМНІСТІЇ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНУ № 743-VII У КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПІВ КОНСТИТУЦІЇ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У статті здійснено правовий аналіз Закону України № 743-VII від 21 лютого 2014 року, який звільняє від кримінальної відповідальності осіб, причетних до масових протестів 2013–2014 років. Перевага політичних міркувань над правовими критеріями і табування теми фахової юридичної оцінки «протестних рухів» у публічному дискурсі зробили будь-яке заперечення проти цього закону вразливим до звинувачень у «зраді» або «контрреволюційності». Незважаючи на це, автором виявлено суперечності між положеннями цього закону та базовими принципами Конституції України, кримінального і кримінального процесуального права, зокрема принципами індивідуалізації покарання, правової визначеності, справедливого судового розгляду. Вказано на порушення міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини, що унеможливило ефективне розслідування деяких тяжких злочинів.

У статті розглянуті фактичні юридичні наслідки поспішно, на думку автора, прийнятого акта вітчизняного законодавства, що є прикладом правового регресу, який суперечить як Конституції України, так і базовим засадам кримінальної юстиції. Натомість запропоновано концептуальні підходи до перегляду законодавства в цій сфері.

Автор звертає увагу на важливість забезпечення системного перегляду спеціального законодавства, яке має ознаки амністії, із залученням незалежної правової експертизи, а також із впровадженням індивідуальних фільтрів правової оцінки кожного окремого випадку. Такий підхід дасть змогу відновити баланс між політичною стабільністю та правовою відповідальністю, а також забезпечити відповідність національного законодавства європейським стандартам.

Таким чином, стаття підкреслює потребу в інституційному осмисленні і переоснащенні підходів до правового реагування на конфліктні соціально-політичні події, щоб уникнути подальшої правової ерозії та зниження довіри до судової системи й органів державної влади загалом. У межах дослідження наголошується на необхідності здійснення «правового аудиту» закону, що дасть змогу об'єктивно і відкрито оцінювати обставини подій минулого без ідеологічного тиску.

Стаття висвітлює інституційну відповідальність народних депутатів за порушення регламентних процедур, містить оригінальні аналітичні діаграми, таблиці, порівняльні моделі амністії, висунуті тези підкріплюються стенограмами пленарних засідань Верховної Ради. Результати дослідження можуть бути використані в подальшій нормотворчій діяльності органів законодавчої влади, у підготовці конституційного подання до Конституційного Суду України, а також у процесі формування підходів до правової ревізії законодавства, спрямованої на усунення нормативних прогалин і суперечностей, що виникли внаслідок кризових політико-правових рішень. Також стаття буде корисною для правозахисної спільноти, міжнародних моніторингових місій і правників, які працюють у сфері кримінального права, конституціоналізму та прав людини.

Ключові слова: амністія, звільнення від кримінальної відповідальності, правова визначеність, принцип невідворотності покарання, правосуддя, особливо тяжкий злочин, конституційне подання, політико-правові ризики.

Honcharuk V. L. Legal Destruction of Amnesty: Critical Analysis of Law No. 743-VII in the Context of Constitutional and Criminal Law Principles

This article provides a legal analysis of the Law of Ukraine No. 743-VII of February 21, 2014, which exempts individuals involved in the mass protests of 2013–2014 from criminal liability. The political dominance over legal criteria, as well as the public taboo surrounding professional legal assessments of the “Maidan” events, have made any objections to this law vulnerable to accusations of “treason” or “counterrevolution.” Despite this, the author reveals contradictions between the provisions of this law and fundamental principles of the Constitution of Ukraine, criminal law, and criminal procedure law – in particular, the principles of individualization of punishment, legal certainty, and fair trial guarantees.

The article examines the legal consequences of a hastily adopted normative act of Ukrainian legislation, which, in the author’s opinion, constitutes an example of legal regression contradicting both the Constitution of Ukraine and the fundamental principles of criminal justice. In response, the article offers conceptual approaches to reviewing legislation in this area.

The author emphasizes the need for a systematic reassessment of special legislation possessing the features of amnesty, with the involvement of independent legal expertise, as well as the implementation of individualized legal assessment mechanisms for each specific case. Such an approach is aimed at restoring the balance between political stability and legal accountability, and at ensuring the conformity of national legislation with European legal standards.

Accordingly, the article underscores the need for institutional reflection and reconfiguration of legal responses to conflict-related socio-political events, in order to avoid further erosion of the legal system and the decline of public trust in the judiciary and state institutions as a whole. The study highlights the necessity of conducting a “legal audit” of the law in question, enabling an objective and transparent evaluation of the circumstances of past events without ideological pressure.

Furthermore, the article draws attention to the institutional responsibility of members of parliament for violations of parliamentary procedures and includes original analytical diagrams, tables, and comparative models of amnesty. The positions advanced are supported by official transcripts of plenary sessions of the Verkhovna Rada. The research findings can be used in further legislative activity, including in the preparation of a constitutional submission to the Constitutional Court of Ukraine, as well as in the development of strategies for legal revision aimed at eliminating normative gaps and contradictions arising from crisis-driven political decisions. The article may also be of practical value for the human rights community, international monitoring missions, and legal professionals working in the fields of criminal law, constitutionalism, and human rights protection.

Key words: *amnesty, release from criminal liability, legal certainty, principle of the inevitability of punishment, justice, especially grave crime, constitutional submission, political and legal risks.*

Вступ. Проблематика дослідження зумовлена системними суперечностями між положеннями Закону № 743-VII «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» (далі – Закон № 743-VII, Закон) та принципами правової держави. Ідеться, зокрема, про практику загального звільнення від кримінальної відповідальності без судового розгляду, що суперечить принципам змагальності, презумпції невинуватості та права на справедливий суд. Закон охоплює велику кількість кримінальних правопорушень, включно з тяжкими й особливо тяжкими злочинами, як-от терористичні акти, посягання на життя правоохоронців, бандитизм та розбій тощо. Його норми зобов’язали слідчі органи та суди припиняти провадження авто-

матично, без врахування індивідуальних обставин.

Проблема також полягає у тому, що розглянутий Закон [1] створює прецедент вибіркової амністії, за якої одна категорія учасників суспільно-політичного конфлікту звільняється від відповідальності, а інша – зокрема представники державних інституцій, працівників правоохоронних органів – зазнає кримінального переслідування. Це порушує принцип рівності перед законом, що закріплений у ст. 24 Конституції України [2], і підриває довіру до судової та правоохоронної системи. Відсутність інституційної критики цього закону, а також відмова Конституційного Суду України (далі – КСУ) у відкритті провадження за поданням народних депутатів лише посилила правову невизначеність.

Матеріали та методи. Для виконання дослідження використано комплексний під-

хід, що передбачає: огляд наукових джерел для ідентифікації ключових проблем, аналіз наукових публікацій вітчизняних учених, а також статистичних даних. Під час дослідження використано широкий масив нормативно-правових актів, застосовано стенограми засідань Верховної Ради України, дані офіційного сайту ЦВК, результати голосування народних депутатів, таблиці профільних комітетів ВР, звіти Моніторингової місії ООН з прав людини, публічні виступи представників прокуратури та позиції окремої думки судді Конституційного Суду України.

У методологічному плані дослідження спиралося на сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Зокрема, було використано: формально-юридичний метод – для аналізу норм права, що регулюють інститут амністії та звільнення від відповідальності; системно-структурний метод – для дослідження внутрішньої логіки Закону № 743-VII в контексті чинного кримінального та конституційного законодавства; порівняльно-правовий метод – для зіставлення положень Закону № 743-VII із класичною моделлю амністії відповідно до Закону № 392/96-ВР, а також для порівняння національного підходу з міжнародними стандартами; історико-правовий метод – для дослідження умов прийняття цього Закону, включно з хронологією пленарних засідань і політичним контекстом; емпіричний метод – з урахуванням кількісної статистики «амністованих» складів злочинів, що відображено в авторських діаграмах і таблицях; критичний аналіз судової практики – щодо застосування Закону № 743-VII, зокрема, на основі інформації від Генеральної прокуратури, ДБР та рішення Конституційного Суду України № 266-у/2021.

Метою статті є комплексний аналіз юридичної природи, змісту та правових наслідків вказаного Закону, а також оцінка його відповідності принципам кримінального права, кримінального процесу та міжнародних зобов'язань України у сфері забезпечення прав людини.

Основні завдання дослідження: визначити юридичну природу, обставини прийняття Закону № 743-VII [1] та його місце в системі

джерел кримінального права; дослідити правові суперечності між положеннями закону та нормами Конституції України, КК України та КПК України; провести порівняльно-правовий аналіз з аналогічним за спрямуванням Законом № 712-VII [3]; оцінити наслідки дії закону в контексті кримінальної відповідальності та правосуддя; запропонувати шляхи вдосконалення нормативного регулювання інституту амністії в Україні.

Результати. Попри наявність очевидних ознак правової колізійності та системного порушення принципів кримінального й конституційного права, критичні наукові розвідки, присвячені аналізу Закону України № 743-VII [1], залишаються поодинокими. Це пояснюється, зокрема, відчутною політичною токсичністю теми: у публічному дискурсі будь-яка спроба поставити під сумнів конституційність чи справедливість норм цього Закону часто сприймається не як правовий аналіз, а як вияв політичного ревізіонізму. Особи, які дозволяють собі аргументовано заперечити правову доцільність ухвалення закону, наражаються на публічне стигматизування, отримуючи навішування ярликів «контрреволюціонера», «агента Москви», «антидержавника» чи «зрадника». Підтвердженням цієї тези є численні публікації відповідного забарвлення в інформаційному просторі [4; 5; 6; 7; 8]. Такий підхід не лише суперечить академічним стандартам свободи досліджень, а й істотно гальмує розвиток доктрини публічного права, обмежуючи коло наукових досліджень суто «зручними» темами. Як наслідок, інститут амністії як форма звільнення від кримінальної відповідальності в контексті політичних конфліктів досі залишається майже не дослідженим в українській юридичній літературі, зокрема у сфері конституційного контролю.

Що стосується загальнотеоретичних питань, пов'язаних із звільненням від кримінальної відповідальності, амністією та помилуванням (без конкретної прив'язки до згаданого Закону чи подій 2013–2014 років), то в цій площині вітчизняна наукова доктрина напрацювала значно ширшу базу досліджень. Дослідженням проблем інституту звільнення

від кримінальної відповідальності займаються українські вчені: Ю. В. Баулін, М. І. Хавронюк, В. С. Єгоров, П. Л. Фріс, В. М. Кудрявцев, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, Є. О. Письменський та ін. Так, Ю. В. Баулін вважає, що звільнення від кримінальної відповідальності – це передбачена законом відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень, її певних прав і свобод, визначених КК України [9, с. 58]. На думку М. І. Мельника та М. І. Хавронюка, звільнення від кримінальної відповідальності – це врегульована кримінальним і кримінально-процесуальним законодавством відмова держави в особі компетентних органів від засудження особи, яка вчинила злочин, і від застосування до неї примусу у вигляді заходів кримінально-правового впливу [10, с. 24]. На думку П. Л. Фріса, звільнення від кримінальної відповідальності є актом гуманності держави, що полягає у відмові від кримінального переслідування особи, яка вчинила злочин [11, с. 259].

У статті «Звільнення від кримінальної відповідальності як альтернатива кримінальному переслідуванню» І. В. Сіроткіна аналізує інститут звільнення від кримінальної відповідальності як альтернативу кримінальному переслідуванню, розглядаючи його як юридичний факт, що припиняє кримінальне правовідношення та звільняє особу від несприятливих правових наслідків [12, с. 36].

Питання амністії в українському кримінальному праві досліджувалися вченими з різних аспектів. О. Ус у своїй роботі «Кримінально-правові проблеми застосування амністії в Україні» зазначає, що відсутність законодавчих пояснень про зміст і правове значення актів амністії породила в науці різноманітні думки щодо визначення їх правової природи та галузевої належності [13, с. 180]. Деякі правознавці відносять цей інститут до сфери конституційного права, інші – до кримінального, а третя група вчених вважає його міжгалузевим, комплексним інститутом. Друга група спирається на те, що амністія докорінно може змінити положення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, або вже засудженої особи, тому основні моменти, пов'язані з

її правовим змістом, повинні бути закріплені саме в кримінальному законодавстві держави [14, с. 140]. Третя група вчених наголошує на тому, що інститут амністії має комплексний характер і є міжгалузевим, оскільки, незважаючи на те, що такі акти приймаються не судом, а законодавчим органом держави, їх застосування покладається на установи виконання покарання, суд і правоохоронні органи держави. Крім того, акти амністії не є кримінально-правовими законами, а є державно-правовими актами, однак правові наслідки їх застосування стосуються сфери кримінального права [15, с. 78].

Слушною вважаємо думку О. В. Палійчука, який наголошує на тому, що «виданню актів про амністію повинна передувати серйозна аналітична робота з тим, зокрема, щоб був складений можливий соціальний прогноз очікуваних результатів застосування амністії. Відсутність такого підходу може призвести до різкого зростання злочинності в країні, коли населення виявиться беззахисним перед амністованими, які своїми діями здатні створити значні проблеми у сфері охорони громадського порядку, здоров'я та життя громадян, власності тощо» [16, с. 77]. Питання застосування інституту амністії як норми кримінального права розглядалися у працях таких учених, як І. Г. Богатирьова, В. М. Бурдіна, О. П. Горох, Н. В. Голік, Н. Д. Дурманова та ін.

Пленум Верховного Суду України говорить про те, що «...звільнення від кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, яка вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених КК України, у порядку, встановленому КПК України» [17]. Проте, забігаючи наперед, обмовимося, що ст. 1 Закону № 743-VII [1] відступає від цієї доктрини і передбачає «звільнити від кримінальної відповідальності в порядку та на умовах, визначених цим Законом (звертаємо увагу: не КК / КПК України. – Прим. авт.) осіб, які були учасниками масових акцій протесту». За таких обставин процедура, передбачена Зако-

ном від 21 лютого 2014 року [1], не відповідає ані традиційному поняттю амністії, ані класичній конструкції звільнення від кримінальної відповідальності. З огляду на це її правова природа може бути визначена лише умовно або з істотними застереженнями, що породжує додаткові ризики для правозастосовної практики та конституційної визначеності.

Як вказує публікація в «Українському тижні» [18], Закон [1] був ухвалений без належного правового аналізу, фактично під впливом революційного тиску, що зумовлює сумнів у вільному волевиявленні частини народних депутатів. Голосування 372 депутатів при цьому створює хибну ілюзію консенсусу.

Соціополітичний аспект правової природи досліджуваного закону залишається відкритим: чи усвідомлювали всі народні обранці наслідки такого голосування? Можливо, деякі законотворці просто розраховували на дотримання умов та виконання пунктів «Угоди про врегулювання політичної кризи в Україні» [19] з боку опозиції. І чи не були серед них ті, хто голосував з остраху фізичної чи політичної розправи або в умовах обмеженого розуміння (*нагадаємо, що доопрацьований проєкт закону № 4073-ІД [20] було винесено на голосування, розглянуто та прийнято без обговорення і без рішення комітету за п'ять хвилин [21]*) змісту законопроекту? Відсутність грамотної правової експертизи та інституційної оцінки таких обставин залишає простір для правових і політичних дискусій.

Чи можуть терміни (поняття) «протест» і «мирний протест», що активно використовуються та введено в ідеологему офіційного трактування тих подій 2013–2014 року кореспондуватися з ознаками складів злочинів, передбачених з такими статтями КК України: диверсія, створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, грабїж, розбій, вимагання, незаконне позбавлення волі або викрадення людини, захоплення заручників, бандитизм, терористичний акт? У сучасній історії України це виявилось можливим, адже від відповідальності за вчинення будь-якого з переліку цих злочинів спеціальним Законом [1] були звільнені особи, що вчинили ці дії, проте пов'язали це з участю в масових

акціях протесту та подали такі заяви відповідному органу чи посадовій особі. З позицій юридичної логіки вищевказані кримінальні делікти не мають нічого спільного з правом на мирні зібрання, що гарантоване ст. 39 Конституції України [2] або правом на громадянський протест. Адже здебільшого термін «громадянський протест» («громадянська непокора») вживається на означення свідомого виявлення непослуху перед законом через релігійний, етичний чи політичний характер. У вужчому значенні громадянська непокора означає порушення закону, який є сам по собі несправедливим. Але цей термін використовується також для позначення протесту, що охоплює порушення закону як супутній акт протистояння конкретній політиці чи чинення тиску для запровадження політичних реформ [22, с. 82]. Проте порушення якого саме закону та в яких саме обсягах в Енциклопедії політичної думки, на жаль, не зазначено.

Погоджуємося з думкою ексочільниці ДБР та Офісу Генерального прокурора України Іриною Венедіктовою, яку вона озвучила в інтерв'ю виданню *Lb.ua*: «Це той (Закон. – Ред.), що діє на сьогодні... Було вбито 78 мітингувальників і 13 правоохоронців. Із точки зору справедливості ми мусимо пам'ятати і про 13 загиблих правоохоронців, які виконували наказ. Якщо накази були злочинними, потрібно притягнути до відповідальності тих, хто їх віддавав. Він перешкоджає об'єктивно нам розслідувати вбивства правоохоронців. Якщо ми хочемо справедливого і чесного розслідування, то цей закон треба скасувати» [23].

Для повноти дослідження варто згадати, що спроба звільнити від відповідальності учасників саме мирних протестів була реалізована і за декілька місяців до дати прийняття одіозного законодавчого акта. Так, Закон України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, що мали місце під час проведення мирних зібрань» № 712-VII [3] був прийнятий Верховною Радою України 19 грудня 2013 року голосами 339 народних депутатів. Цей закон мав на меті звільнення від кримінальної та адміністративної відпо-

відальності осіб, які брали участь у масових акціях протесту з 21 листопада по 26 грудня 2013 року за умови, що їхні дії були пов'язані з участю в мирних зібраннях.

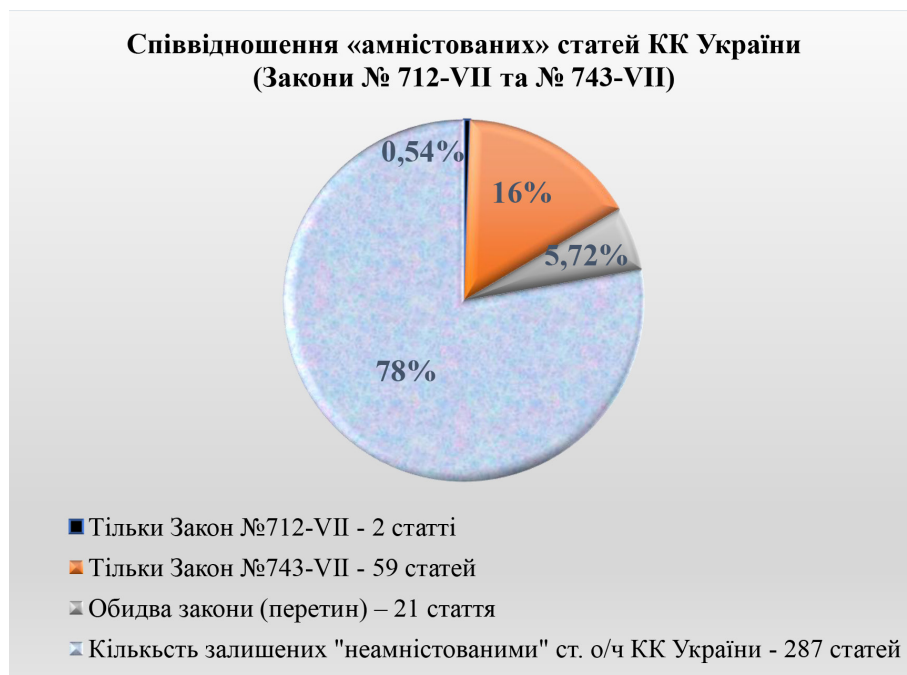
Зазначимо, що Законом України № 743-VII було передбачено звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які брали участь у масових протестах, за 80 статтями Особливої частини Кримінального кодексу України. З огляду на те, що станом на 28 лютого 2014 року ця частина містила 367 статей, слід констатувати, що амністія охопила приблизно 21,8 % усіх складів кримінально караних діянь (див. діаграму 1). Такий обсяг винятків не є типовим для української правової системи та свідчить про надмірне застосування інструменту «звільнення від кримінальної відповідальності» в умовах політичної кризи.

Кількісний вимір амністованих норм (див. діаграму 2) доповнюється якісним складом діянь (див. табл. 1), на які поширюється дія цього закону. Відповідно до проведеної класифікації, амністії підлягали не лише діяння невеликої або середньої тяжкості, а й особливо тяжкі злочини, зокрема: терористичні акти (ст. 258 КК України), бандитизм (ст. 257 КК України), захоплення заручників

(ст. 147 КК України), створення злочинної організації (ст. 255 КК України), посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК України) тощо (див. табл. 1).

За результатами аналізу дії досліджуваного Закону встановлено, що норми амністії охопили значну частину О/ч Кримінального кодексу України [27] – 80 статей, які належать до 15 із 20 розділів О/ч КК України, тобто 75 % родових об'єктів кримінально-правової охорони.

Це вказує на надзвичайно широкий обсяг правових наслідків застосування вказаного акта. Особливу увагу привертає передбачене законодавцем «прощення» злочинних діянь, спрямованих проти: основ національної безпеки, громадської безпеки та проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. У цьому контексті варто наголосити: будь-яке «позбавлення відповідальності» за посягання на національну безпеку чи на глобальні правові цінності повинно мати суто винятковий, індивідуалізований характер, із жорсткими правовими фільтрами. Практика звільнення за ознакою масовості та внаслідок інституційної поступки політичному тиску є неприпустимою та вкрай небезпечною.



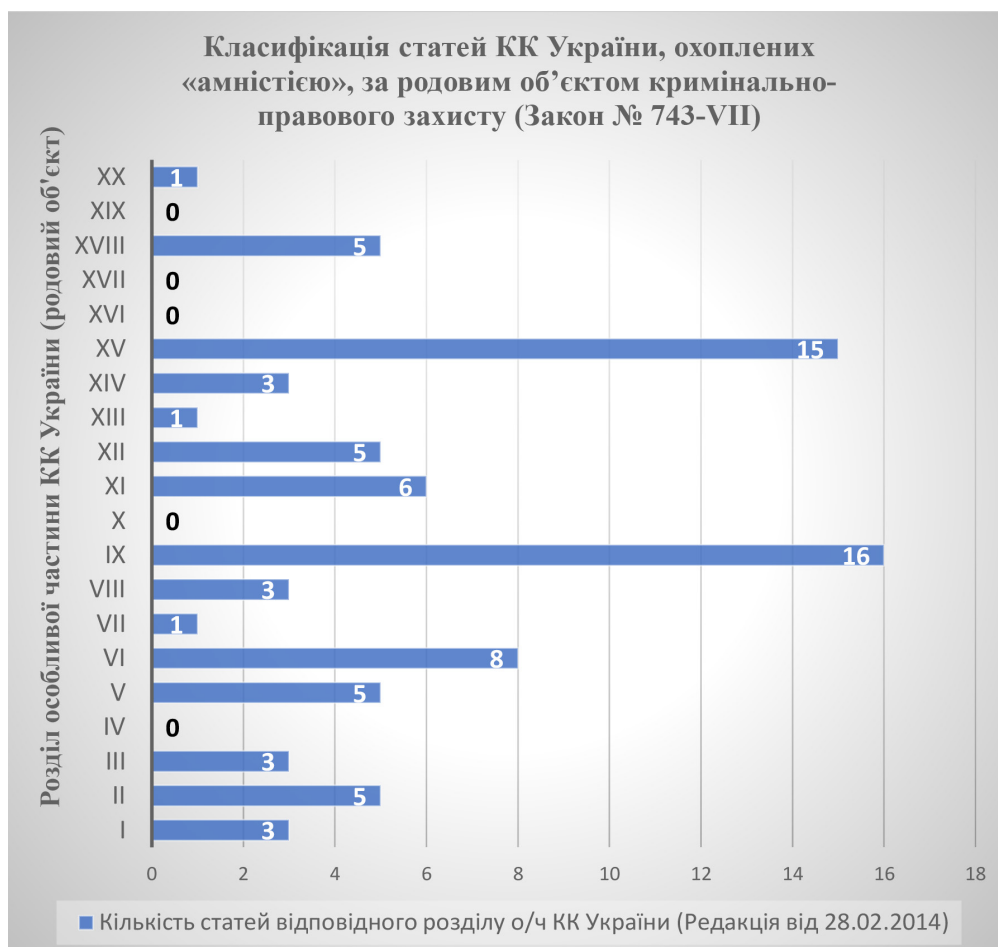
Діаграма 1

Джерело: створено автором на основі аналізу положень КК України, Закону України (втратив чинність 28.02.2014) від 19 грудня 2013 року № 712-VII [3] та Закону України від 21 лютого 2014 року № 743-VII [1]



Діаграма 2

Джерело: створено автором на основі положень Закону України № 743-VII [1] та КК України в редакції станом на 28.02.2014



Діаграма 3

Джерело: створено автором на основі положень Закону України № 743-VII [1]

Таблиця 1

**Розподіл «амністованих» складів злочинів відповідно до ступеня їх тяжкості
(Закон № 743-VII)**

Ступінь тяжкості	Стаття КК України (у редакції станом на 28.02.2014)
Особливо тяжкі злочини	112 Посягання на життя державного чи громадського діяча, 113 Диверсія, 255 Створення злочинної організації, 257 Бандитизм, 258 Терористичний акт, 258-3 Створення терористичної групи чи терористичної організації, 348 Посягання на життя працівника правоохоронного органу, 261 Напад на об'єкти, що мають важливе народногосподарське або оборонне значення, 349 Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника
Тяжкі злочини	109 Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, 121 Умисне тяжке тілесне ушкодження, 147 Захоплення заручників, 187 Розбій, 345 Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, ст. 236 Порушення правил екологічної безпеки, 259 Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, 258-1 Втягнення у вчинення терористичного акту, 258-4 Сприяння вчиненню терористичного акту, 258-5 Фінансування тероризму, 260 Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань
Злочини середньої тяжкості	122 Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, 146 Незаконне позбавлення волі або викрадення людини, 189 Вимагання, 186 Грабїж, 194 Умисне знищення або пошкодження майна, 256 Сприяння учасникам злочинних організацій та приховування їх злочинної діяльності, 258-2 Публічні заклики до вчинення терористичного акту, 267 Порушення правил поведінки з вибуховими, легкозаймистими та отруйними речовинами, 286 Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, 289 Незаконне заволодіння транспортним засобом, 291 Порушення чинних на транспорті правил, 304 Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, 336 Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, 341 Захоплення державних або громадських будівель чи споруд, 345 Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, 346 Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча, 347 Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, 352 Умисне знищення, підроблення або використання завідомих підроблених документів, печаток, штампів, бланків, 355 Примушування до виконання або невиконання цивільно-правових зобов'язань, 377 Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного, 382 Невиконання судового рішення, 264 Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, 294 Масові заворушення, 436 Пропаганда війни
Злочини невеликої тяжкості	128 Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, 125 Умисне легке тілесне ушкодження, 129 Погроза вбивством, 151-1 Наклеп, 161 Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії, 162 Порушення недоторканності житла, 170 Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій, 174 Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку, 182 Порушення недоторканності приватного життя, 185 Крадіжка, 195 Погроза знищення майна, 196 Необережне знищення або пошкодження майна, 197-1 Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, 231 Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, 239 Забруднення або псування земель, 241 Забруднення атмосферного повітря, 270-1 Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, 277 Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, 279 Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства, 280 Протиправне втручання в роботу транспорту, 293 Групове порушення громадського порядку, 295 Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, 296 Хуліганство, 325 Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням, 335 Ухилення від призову на строкову військову службу, 337 Ухилення від військового обліку або спеціальних зборів, 342 Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, 343 Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, 344 Втручання в діяльність державного діяча, 350 Погроза або насильство щодо службової особи або громадянина, який виконує громадський обов'язок, 351 Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради, 353 Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, 355 Примушування до виконання або невиконання цивільно-правових зобов'язань, 356 Самоправство, 376 Втручання в діяльність судових органів, 396 Приховування злочину, 386 Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста до суду

Джерело: створено автором на основі положень Закону України № 743-VII [1] та КК України в редакції станом на 28.02.2014

Із 20 розділів Особливої частини Кримінального кодексу України [27], лише п'ять не були охоплені положеннями Закону № 743-VII [1], тобто не містили статей, до яких застосовувалося звільнення від кримінальної відповідальності (див. діаграму 3). Ідеться про розділи: IV – «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», X – «Злочини проти безпеки виробництва», XVI – «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», XVII – «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» та XIX – «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)».

Оскільки дія Закону України № 743-VII [1] поширюється, зокрема, на такі кримінально-карані діяння, як диверсія (ст. 113 КК України), захоплення заручників (ст. 147), терористичний акт (ст. 258), створення злочинної організації (ст. 255), бандитизм (ст. 257), розбій (ст. 187), посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348), а також захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349), об'єктивно логічним є припущення про наявність юридичних фактів, що свідчили про вчинення зазначених злочинів під час масових акцій протесту у 2013–2014 роках. У протилежному випадку внесення таких правових норм до сфери дії закону про звільнення від відповідальності не мало б практичного сенсу, адже відсутність таких діянь означала б відсутність потреби в амністії за відповідними статтями.

Особливо показовим прикладом масштабу дозволеної «амністії» є стаття 113 КК України, якою передбачено відповідальність за диверсію. У чинній на той момент редакції ця стаття визначала диверсію як *«вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне*

значення». Це формулювання чітко окреслює посягання на життєво важливі функції держави та безпеку населення. Автоматичне звільнення від кримінальної відповідальності осіб, яким інкримінувались подібні діяння, безперечно, порушує базові принципи кримінального права, зокрема принцип справедливості, пропорційності покарання та правової визначеності.

Таким чином, амністування за статтями, що регламентують злочини проти національної безпеки та життя особи, передбачає надзвичайно серйозні правові наслідки й унеможливлує трактування вказаного закону як такого, що мав суто гуманістичне підґрунтя.

Відповідно до хронології пленарних засідань Верховної Ради України від 21 лютого 2014 року, о 16:56:33 спікер Ради В. Рибак запросив для доповіді автора проєкту Закону № 4073-1Д «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань та визнання такими, що втратили чинність деяких законів України». О 16:57:11 Ю. Дерев'янка почав свою красномовну трихвилинну промову: *«...цей закон чекає величезна кількість людей, багато батьків, матерів дивляться зараз на вас по своїх телевізорах і чекають»*. Далі головуючий поставив законопроект на голосування, зазначивши: *«Ми його розглянули без обговорення, прийняли рішення, і без рішення комітету. Для прийняття за основу і в цілому, прошу народних депутатів голосувати»*. Уже о 17:00:36 рішення було прийнято [21]. Таким чином, досліджуваний закон [1] був ухвалений в буквальному розумінні за 5 хвилин.

Цей факт сам по собі не викликає подиву, якщо трактувати кримінальне право як еластичне продовження політичної волі «більшості», що залежить від протестних настроїв певної частини населення. Законодавець амністував навіть такі чутливі для міжнародної спільноти діяння, як ст. 258 КК України – «терористичний акт».

У цьому контексті виникає цілком логічне запитання: якщо ухвалення закону з огляду на політичну кон'юнктуру моменту дозволяло вибірково «пробачати» майже чверть Кримі-

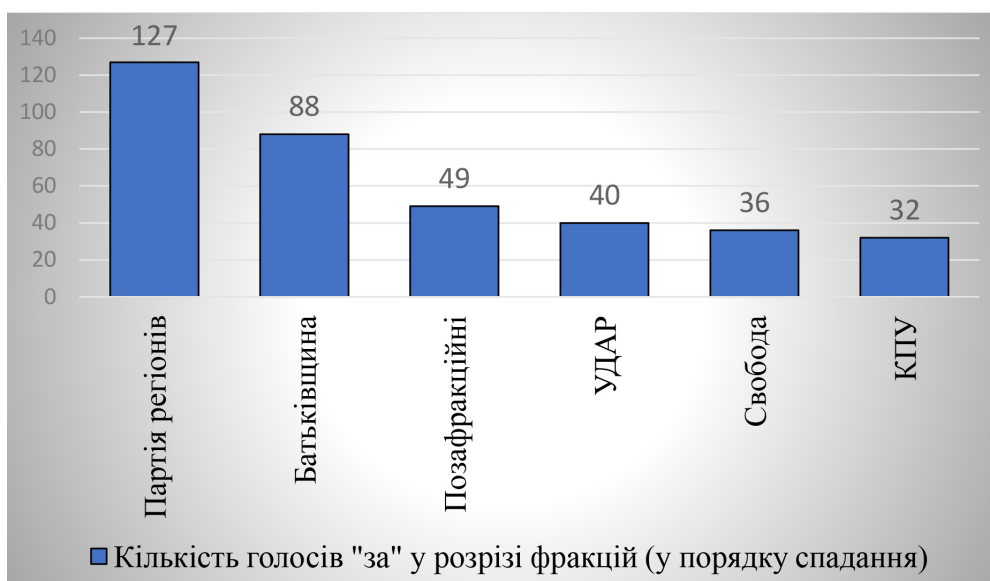
нального кодексу, то чому б не амністувати й решту з метою забезпечення стабільності та уникнення зайвого клопоту в судових інстанціях? Імовірно, законодавець усе ж відчував, що повна декриміналізація особливої частини КК України викликала б певні незручності на зовнішньополітичному фронті. А от майже 25 % – це цілком толерантна частка, яка дає змогу реалізувати домінування ситуативних політичних інтересів без повного знищення ілюзії правової держави.

«Партія регіонів» (далі – ПР), яка на той момент залишалася найбільшою парламентською фракцією (192 депутати), надала 127 голосів за Закон України № 743-VII. На відміну від відсоткових показників, абсолютна кількість голосів дає можливість оцінити внесок кожної парламентської фракції та групи позафракційних у підтримку Закону про амністію учасників протестів. Нижче наведено діаграму, де фракції розташовані в порядку спадання відповідно до кількості відданих голосів за (див. діаграму 4).

З формально-правової позиції фракція ПР взяла участь у голосуванні, яке суперечило політичній платформі самої партії, а також, імовірно, настроям її електорату. Адже соціологічні дослідження того періоду свідчили про те, що значна частина виборців цієї партії

не брала участі в протестних антиурядових акціях, а натомість дотримувалася консервативно-правового погляду на державність, очікуючи стабільності, справедливості, порядку й дотримання закону. Фактично вчинок депутатів фракції ПР здавався не актом стратегічного компромісу, а політичною капітуляцією, що відкрила шлях до зламу усталених інституційних норм. Прийнятий Закон [1] не просто порушив кримінально-процесуальні засади, а перевернув модель юридичної відповідальності. З політичної позиції таке голосування могло мати кілька мотивацій: страх перед можливістю насильницької розправи над депутатами в сесійній залі; спроба уникнути подальшої ескалації конфлікту та кровопролиття або ж примітивна політична торгівля – ціна за особисту або колективну «фракційну амністію».

На нашу думку, в такий спосіб фракція ПР відмовилася від ідеологічної послідовності та втратила політичну суб'єктність. Вона фактично делегітимізувала себе в очах власного електорату, продемонструвавши неготовність відстоювати задекларовані позиції. Таким чином, на позачергових парламентських виборах 2014 року ПР не брала участі, а її наступник, «Опозиційний блок», отримав лише 1 486 203 голоси (9,43 %) за списками



Діаграма 4. Результати голосування за Закон № 743-VII від 21.02.2014 у розрізі парламентських фракцій

Джерело: створено автором на основі картки законопроекту 4073-1Д [20], розміщеній на офіційному вебсайті Верховної Ради України.

та 2 мандати в округах, загалом 29 місць у парламенті [24].

Незважаючи на відсутність у правовому полі України норм, які прямо передбачають юридичну відповідальність народного депутата за внесення недопрацьованого чи суперечливого законопроекту, не можна заперечити наявність морально-етичної відповідальності перед суспільством за зміст і правову якість ініційованих законодавчих актів. У цьому контексті цілком доречно вказати на персональну ініціативу народних депутатів України: Ю. Б. Дерев'янка, В. В. Карпунцова, О. І. Махніцького, П. Д. Петренка, А. Г. Пишного та Р. П. Князевича, які подали на розгляд проект Закону України № 4073-1Д «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань...» [20].

Відповідно до частини першої статті 80 Конституції України [2], народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосувань або висловлювання в парламенті, крім випадків образи або наклепу. Також, згідно із частиною першою статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» [25], парламентарі не можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності за законопроекти, які вони подають або підтримують, що становить одну з основних гарантій їхньої незалежності в межах конституційного мандата.

Однак ця незалежність не є абсолютною, оскільки система внутрішнього парламентського контролю має врегульовувати законодавчу ініціативу шляхом її оцінки в

комітетах, передусім профільних. Така процедура передбачена в Регламенті Верховної Ради України, затвердженому Законом України від 10.02.2010 № 1861-VI [26] (далі – Регламент ВР).

У випадку з проектом Закону № 4073-1Д [20] (що згодом став Законом № 743-VII) ці вимоги не були дотримані. Законопроект було винесено на голосування, розглянуто та прийнято в цілому 21 лютого 2014 року в часовому проміжку з 16:56:37 до 17:00:36 [21], без попереднього направлення до профільного комітету, що є порушенням процедурної логіки парламентського законодавства. Як свідчить таблиця розгляду (див. таблицю 2), доопрацьований законопроект комітетам було надано вже після схвалення, що є формальним свідченням нехтування інституційними фільтрами як елементами системи стримувань і противаг.

Символічно, що до Комітету ВР з питань верховенства права та правосуддя проект Закону (доопрацьований) № 4073-1Д від 21.02.2014 «не дійшов» і після свого схвалення сесією ВР. Таким чином, в одного з основних профільних комітетів ВР не було можливості ухвалити рішення щодо направлення вказаного законопроекту на наукову, юридичну чи іншу експертизу, проведення інформаційного чи наукового дослідження відповідно до ст. 103 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [26].

Така ситуація дає підстави говорити не лише про порушення Регламенту, а й про деградацію процедурної легітимності законодавчого процесу у винятковий політичний та історич-

Таблиця 2

Розгляд проекту закону 4073-1Д (що згодом став Законом № 743-VII) у профільних комітетах ВР

Комітет Верховної Ради України	Передано	Отримано
З питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності	24.02.2014	25.02.2014
З питань верховенства права та правосуддя	24.02.2014	
З питань правової політики	24.02.2014	26.02.2014
З питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин	24.02.2014	25.02.2014
Комітет Верховної Ради України з питань бюджету	24.02.2014	26.02.2014
З питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією	24.02.2014	26.02.2014
З питань європейської інтеграції	24.02.2014	26.02.2014

Джерело: створено автором на основі картки законопроекту 4073-1Д [20], розміщеній на офіційному вебсайті Верховної Ради України

ний момент, що в подальшому мало суттєві наслідки для правової системи України.

Зі свого боку, поняття «амністія» має установлене значення в українській правовій традиції та міжнародному праві. Відповідно до статті 92 Конституції України [2], виключно законом України визначаються «засади амністії».

На законодавчому рівні вказаний термін регулюється Законом України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року [28]. У ньому (ст. 1) зазначено, що амністія – це повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, які визнані винними у вчиненні кримінального правопорушення або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вирок стосовно цих осіб не набрали законної сили. Також, відповідно до ст. 4 цього Закону [28], амністія не застосовується до осіб, засуджених за умисне вбивство; катування; насильницьке донорство; незаконне позбавлення волі або викрадення людини, якщо при цьому сталося заповдіння смерті або нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що потягнули за собою смерть.

Досліджуваний Закон [1] формально не називається актом амністії. Однак по суті він має амністійний характер, оскільки передбачає звільнення від кримінальної відповідальності, закриття проваджень, звільнення з-під варті, а також знищення персональних облікових даних – без індивідуального судового розгляду та навіть без формального визначення вини особи.

Однак, загалом досліджуваний Закон [1] прямо суперечить:

- Кримінальному кодексу України [27], зокрема статтям 44–49, які встановлюють вичерпні підстави звільнення від кримінальної відповідальності (у тому числі амністію);
 - Кримінальному процесуальному кодексу України [29], який не передбачає автоматичного закриття справ лише на підставі заяви учасника подій без слідства і суду;
 - міжнародним зобов'язанням України, зокрема ст. 6 Європейської конвенції з прав людини [30], яка зобов'язує державу забезпечити ефективне розслідування та доступ до справедливого суду;
 - Закону України «Про застосування амністії» [28], де встановлено чітку процедуру, обмеження та винятки для застосування амністії, зокрема неможливість її застосування до тяжких і особливо тяжких злочинів (ст. 3, 4);
 - Конституції України [2], зокрема статтям: 1, 3, 6, 8, 9, 19, 21, 24, 27, 58, 85, 124, 126.
- Таким чином, Закон № 743-VII [1] деконструє класичний інститут амністії, надаючи йому викривлену позапроцесуальну форму, позбавлену базових юридичних запобіжників (див. таблицю 3).
- Таким чином, унікальна законодавча конструкція досліджуваного нормативно-правового акта [1]:
- не містить диференціації злочинів за тяжкістю – охоплює також особливо тяжкі злочини (див. таблицю 1, діаграму 5);

Таблиця 3

Ключові процедурні та змістовні розбіжності між амністією та звільнення від кримінальної відповідальності

Критерій	Закон № 392/96-ВР «класична амністія»	Закон № 743-VII «звільнення від к/в»
Законодавча форма	закон про амністію (загальний закон)	закон спеціального призначення
Сфера дії	Особи, визнані винними або з вирок суду, що не набрав законної сили	будь-які особи, пов'язані з «подіями» за заявою
Процедура застосування	судова індивідуальна перевірка	автоматичне звільнення за заявою
Критерії заборони застосування	деякі тяжкі / особливо тяжкі злочини – не амністуються	включено всі категорії (у т. ч. тероризм, захоплення заручників)
Дотримання КК / КПК	так	ні
Зняття судимості	за умовами, передбаченими законом	без формального вироку

Джерело: створено автором на основі положень Законів України [1], [28]

- не містить диференціації злочинів за родовим об'єктом посягань і охоплює 15 з 20 розділів О/ч КК України (див. діаграму 3);
- не передбачає індивідуального розгляду справ – звільнення від відповідальності настає автоматично за наявності заяви;
- у деяких випадках скасовує етап судового розгляду, передбачаючи пряме закриття кримінальних проваджень слідчими / прокурорами;
- містить положення про знищення персональних даних осіб, щодо яких було проведено досудове розслідування, чого взагалі не допускає жоден інший український закон.

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ) у Звіті (інформаційній довідці) від 20 лютого 2019 висловила занепокоєння, зокрема, у пункті 13 розділу I зазначено: «Розслідування вбивств співробітників правоохоронних органів під час протестів на Майдані було особливо неефективним... через положення Закону про «недопущення переслідування та покарання» [1], якими встановлена заборона щодо кримінального переслідування протестувальників за злочини, скоєні ними під час протестів на Майдані, включаючи вбивства правоохоронців» [34, с. 3]. Це суперечить зобов'язанням України щодо забезпечення ефективного розслідування та притягнення до відповідальності за порушення прав людини.

У зв'язку із цим Моніторингова місія рекомендувала Верховній Раді України скасувати цей закон, а саме п. 68 (g) згаданого документа містить таку рекомендацію: «Скасувати закон про недоторканність [1] із метою забезпечити судове переслідування за вбивства правоохоронців під час протестів на Майдані» [34, с. 16]. Ця рекомендація підкреслює важливість дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини та необхідність забезпечення справедливого правосуддя для всіх постраждалих під час подій на 2013–2014 років. Бездіяльність державних інституцій та наукової спільноти на тлі чітко артикульованих застережень впливових міжнародних організацій, зокрема ООН, лише підтверджує наявність глибокої проблеми, пов'язаної з небажанням виправити його юридичну недосконалість і негативний вплив на сучасну вітчизняну історію.

У межах міжнародно-правової оцінки Венеційська комісія, дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права, який надає висновки про відповідність проектів законодавчих актів європейським стандартам і цінностям, не висловила окремої позиції щодо змісту самого Закону № 743-VII [1], лише тільки в контексті взаємодії положень Закону України «Про очищення влади» та Закону України «Про відновлення довіри до судової системи». Комісія звернула увагу на наявність



Діаграма 5. Розподіл «амністованих» складів злочинів відповідно до ступеня їх тяжкості в процентних величинах (Закон № 743-VII)

Джерело: створено автором на основі положень Закону України № 743-VII [1] та КК України в редакції станом на 28.02.2014.

паралельного правового регулювання люстрації суддів у двох законах, яке створювало ризики порушення правової визначеності та дублювання процедур відповідальності щодо тих самих осіб, що могло призвести до порушення принципу *ne bis in idem* («не двічі за те ж саме») [32]. Зокрема, зазначається, що суддя, стосовно якого вже було проведено процедуру на підставі одного із цих законів, має бути захищеним від повторного притягнення за тотожні факти в межах іншого акта.

Проте викликає подив відсутність «належного занепокоєння» Венеційської комісії через створену, на нашу думку, системну правову асиметрію, коли учасник діянь, що має ознаки кримінального правопорушення, звільняється практично від будь-якої відповідальності, а суддя, який намагався реалізувати функцію правосуддя (виконував свої процесуальні обов'язки), підпадає під санкції люстрації. Пояснюючи дану тезу, відповідно до положень п. 13 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про очищення влади», люстраційні наслідки застосовуються до судді, який «... *остановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу, про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, ухвалив рішення про притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності осіб, звільнених від кримінальної або адміністративної відповідальності відповідно до Закону України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» від 29 січня 2014 року № 737-VII, Закону України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 21 лютого 2014 року № 743-VII*» [33].

Це положення викликало наше занепокоєння щодо потенційного порушення принципу індивідуальної відповідальності та незалежності суддів, оскільки:

- Закон № 743-VII звільняє від кримінального переслідування широку категорію осіб на підставі участі в масових протестах, без детального юридичного аналізу їх конкретних діянь;

- люстраційні заходи, навпаки, застосовуються до суддів за виконання ними своїх процесуальних обов'язків, відповідно до тодішнього законодавства.

На наше переконання, це не відповідає стандартам, закріпленим у міжнародному праві, зокрема принципу верховенства права, гарантіям справедливого суду та презумпції невинуватості. Таку відсутність реакції в юридичній площині розцінюємо як прояв інституційної обережності або політичної нейтральності в контексті «делікатного внутрішньодержавного українського питання».

Без сумніву, наш політико-правовий критичний аналіз не був першим у вітчизняній правовій думці. Так, у 2020 році 50 народних депутатів звернулися до Конституційного Суду України з поданням щодо неконституційності Закону № 743-VII. Вони стверджували, що вказаний нормативно-правий акт суперечить низці положень Конституції України, зокрема статтям 1, 3, 6, 8, 9, 19, 21, 24, 27, 58, 85, 124, 126, а також ухвалений із порушенням конституційної процедури [34]. Проте КСУ відмовив у відкритті конституційного провадження, мотивуючи це відсутністю належної аргументації.

На жаль, на думку КСУ, ініціаторам конституційного подання не вдалося в повному обсязі сформулювати юридично вивірене й аргументоване обґрунтування конституційно-правової невідповідності Закону України № 743-VII. Проте проведений юридичний аналіз конституційного подання групи народних депутатів України від 29 травня 2020 року свідчить про достатній рівень юридичної підготовки документа. У поданні послідовно обґрунтовано порушення низки принципів конституційного правопорядку, включно з верховенством права, правовою визначеністю, заборонаю зворотної дії закону в часі в кримінально-правовій сфері та гарантіями рівності перед законом. Автори подання системно і з належною аргументацією послалися на норми Конституції України, практику Конституційного Суду та міжнародно-правові стандарти, що створює враження виваженості, фаховості й об'єктивності підходу до формулювання правових позицій. У цьому

контексті цілком доречно вказати на персональну ініціативу уповноважених представників від суб'єкта права на конституційне подання за дорученням народних депутатів: Німченка В. І., Качного В. С. та Мамки Г. М. та підтримати спробу народних обранців відновити «правову рівновагу».

Зосередимось на декількох конкретних та вагомих аспектах конституційно-правової невідповідності положень цього Закону:

ст. 8 Конституції України: принцип верховенства права

→ Закон запроваджує загальне звільнення від відповідальності без процедури та без змагального процесу. Це порушує правову визначеність і дискредитує механізм кримінального правосуддя, що є фундаментом верховенства права;

ст. 24 Конституції України: рівність перед законом

→ Закон ставить одну категорію громадян (учасників протестів) у привілейоване становище. Це створює вибіркове правосуддя, оскільки не передбачено аналогічного механізму для інших масових заворушень чи надзвичайних подій;

ст. 62 Конституції України: презумпція невинуватості, змагальність

→ Автоматичне звільнення від відповідальності без судового рішення, без доведення вини / відсутності вини – це не презумпція невинуватості, а дискреційна індульгенція, яка підмінює судову оцінку політичним рішенням;

ст. 124 Конституції України: основні засади судочинства

→ Закон усуває суд як арбітра у справі, натомість дає органам слідства або прокуратури примусовий механізм закриття провадження на підставі Закону – без доказування, без змагального процесу. Це суперечить принципу справедливого судового розгляду.

За результатами аналізу ухвали Великої палати Конституційного Суду України № 266-у/2021 від 18 листопада 2021 року «про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів...» [35], ми зупинилися на версії, що не відкривати провадження

та не розглядати питання конституційності цього нормативно-правового акта по суті під приводом «недостатньої аргументації» з боку суб'єкта конституційного подання могло бути спричинено багатьма чинниками, серед яких те, що частина суддів могли утриматися через страх втратити довіру або зазнати тиску з боку політичних еліт чи деяких громадських організацій. Таким чином, КСУ не мав підстав відмовляти у відкритті конституційного провадження в цій справі з посиланням на нібито «невмотивованість» конституційного подання [36], абсолютно погоджуємось з окремою думкою судді КСУ Олега Олексійовича Первомайського.

Досліджуючи авторитетну позицію судді Конституційного Суду України О. Первомайського, впевнилися, що ми не поодинокі у своїх правових переконаннях. Ключові положення окремої думки [36]:

- Критика формальної мотивації КСУ: суддя вказує на внутрішню суперечність ухвали, яка, з одного боку, визнає наявність мотивів у поданні, а з іншого – стверджує про їх недостатність для відкриття провадження. Це, на думку судді, свідчить про формалізм.

- Відмова КСУ як уникнення розгляду: Конституційний Суд, на думку судді, ухилився від виконання своєї функції конституційного контролю, посилаючись на формальні процедурні підстави. Суд не лише втратив можливість перевірити закон на відповідність Конституції, а й не дав відповіді на ключові доктринальні питання, які могли б визначити межі законодавчого процесу в умовах політичної кризи.

- Політична чутливість справи: суддя визнає, що питання конституційності Закону № 743-VII є політично й соціально чутливим, однак вважає, що це не повинно слугувати підставою для відмови у відкритті провадження. Він критикує підхід як такий, що віддає перевагу інституційному самозбереженню замість виконання конституційної місії.

- Функціональна трансформація Верховної Ради в лютому 2014 року: О. О. Первомайський звертає увагу на те, що парламент, ухвалюючи Закон № 743, виконував не класичну законодавчу функцію, а, можливо,

представницьку, установчу чи іншу політичну роль, що могло б поставити під сумнів можливість судового перегляду цього акта. Проте навіть у такому випадку, на його думку, КСУ повинен був надати оцінку такому феномену, а не ухилятися від розгляду.

- Системні ризики та втрачена можливість для формування доктрини: суддя визнає, що відкриття провадження могло б спровокувати політичний тиск на Суд, однак вважає, що недопустимо жертвувати функціональністю органу для його тимчасового захисту.

Таким чином, підтримуємо і загальні висновки окремої думки судді О. Первомайського: по-перше, відмова у відкритті провадження не мала достатнього правового обґрунтування, по-друге, Конституційний Суд уникнув вирішення питання конституційності Закону № 743-VII, посиляючись на дефіцит обґрунтування подання, хоча мав усі підстави для відкриття провадження, і, по-третє, така позиція Суду підриває довіру до нього як до незалежного органу, здатного бути арбітром у найделікатніших для держави питаннях.

До критичного аналізу положень Закону України № 743-VII приєднується й колишній керівник Управління спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури України Сергій Горбатюк, який у своїх публічних заявах висловлювався таким чином: *«По суті, цей закон суперечить Кримінальному процесуальному кодексу (КПК). Хоча за законом про недопущення переслідування майданівців і закривали справи. Але цей закон недолугий за своєю формою. КПК визначає, що кримінальний процес регулюють Кримінальний процесуальний кодекс і закони, які йому не суперечать. Кодекс передбачає, що звільнити від відповідальності можна тих, хто в злочинах винен. І лише за допомогою амністії чи помилування. А в нас виходить, що справи позакривали щодо людей, які навіть злочинів не скоювали. Тобто їх просто “пробачила” Рада. Людям навіть не дали права вибору – довести свою невинуватість у суді чи погодитися на звільнення від відповідальності. Законодавець передбачив лише останній варіант»* [18].

На нашу думку, законодавчий акт № 743-VII – закон, що викликає найбільш обґрунтовані сумніви щодо юридичної якості та нормативної узгодженості в історії новітнього українського парламентаризму й один із найбільш політично вмотивованих. Він звільнив усіх учасників протестів (та, можливо, багатьох інших неучасників – потенційно винних у скоєнні злочинів осіб, які написали відповідні заяви до правоохоронних органів) від кримінальної відповідальності, незалежно від тяжкості діянь. Водночас правоохоронці опинилися під слідством. Така асиметрія породила почуття правового дисбалансу та сформувала прецедент правової нерівності.

Таким чином, де-факто було: скасовано функцію правосуддя для обраної групи осіб, надано політичному органу (парламенту) функцію оцінки винуватості; підмінено судову процедуру політичним актом – без розгляду доказів, без участі сторін, без забезпечення прав потерпілих і створено нерівність правосуб'єктів перед законом, що дестабілізувало правову систему та сформувало практику безкарності.

Висновки. Узагальнюючи, слід визнати, що розглянутий Закон є прикладом правового регресу, який суперечить як Конституції України, так і базовим засадам кримінальної юстиції. Адже було амністовано 80 статей Особливої частини Кримінального кодексу України, що становить близько 21,8 % від усієї її структури станом на 28 лютого 2014 року. Інакше кажучи, практично кожна четверта стаття КК України фактично стала «імунною» для учасників протестних акцій за умови подання відповідної заяви. Така частка амністованих положень стала унікальною в історії українського законотворення, створивши прецедент масового виключення цілих кластерів кримінальної відповідальності. Глибоко переконані в тому, що згаданий закон порушує баланс між правами особи, державними обов'язками та міжнародними стандартами прав людини, фактично перевертаючи логіку правосуддя й інституційну функцію суду. У цьому сенсі закон потребує перегляду, а краще – скасування.

Слід зазначити, що такий підхід створює прецедент вибіркового застосування кримінальної юстиції, що прямо суперечить принципу верховенства права, закріпленому в статті 8 Конституції України, а також підриває довіру до державних інституцій, які мають забезпечувати не політичне умиротворення, а справедливість.

Нормативно-правовий акт, що викликає професійні дискусії, був ухвалений на піку політичного протистояння, у крайній поспіх, без експертного обговорення, без висновків профільних правових інститутів, з очевидною перевагою умовно обґрунтованих політичних рішень над законністю, у день підписання сторонами «Угоди про врегулювання політичної кризи в Україні» [19].

Ба більше, концептуальне зміщення балансу між пріоритетами політичної кон'юнктури та правовою визначеністю створило небезпечний прецедент, який може бути повторно використано в майбутньому як політико-пра-

вовий інструмент для уникнення заслуженої відповідальності.

Таким чином, обґрунтовано можна стверджувати, що звільнення від кримінальної відповідальності та недопущення покарання в межах дії Закону України № 743-VII за своєю суттю має ознаки протиправності, хоча формально зберігає зовнішні риси законності. Такий підхід може бути кваліфікований як політико-правова індульгенція, що створила небезпечний прецедент легалізації безкарності в національній правовій системі.

На нашу думку, досліджений Закон [1] не повинен залишатися чинним у системі права держави, яка декларує свою відданість принципам верховенства права, справедливості та правової визначеності, адже фактично він руйнує презумпцію невинуватості, скасовує функцію суду, створює правову нерівність і, головне, перешкоджає встановленню істини історичних подій.

Література

1. Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, що мали місце під час проведення мирних зібрань та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України : Закон України № 743-VII від 21 лютого 2014 року. *Верховна Рада України. Офіційний вебсайт*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-18#Text>.
2. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Офіційний вебсайт*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
3. Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань : Закон України № 712-VII від 19 грудня 2013 року (втратив чинність 28.02.2014). *Верховна Рада України. Офіційний вебсайт*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-18#Text>.
4. Ліскович М. Амністія «майданівців»: чим загрожує її скасування Конституційним Судом. *Укрінформ*, 28.05.2020. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3038925-amnistia-majdanivciv-cim-zagrozuie-ii-skasuvanna-konstitucijnim-sudom.html>.
5. Шевченко О. Реванш проросійських сил: як КСУ може скасувати амністію майданівців. *Цензор. НЕТ*. 20.05.2020. Режим доступу: https://censor.net/ua/resonance/3212345/revansh_prorosiyskyh_syl_yak_ksu_moje_skasuaty_amnistiyyu_maydanivtsiv.
6. Коваленко І. Зрада чи правосуддя: дебати навколо скасування амністії майданівців. *Новое Время*. 02.06.2020. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/zrada-chi-pravosuddya-debati-navkolo-skasuvannya-amnistiji-majdanivciv-50094234.html>.
7. Петренко С. Кремль і реванш: як скасування амністії майданівців грає на руку Росії. *Радіо Свобода*. 01.06.2020. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/kremly-i-revansh-skasuvannya-amnistiji-majdanivciv/30645678.html>.
8. Центр протидії корупції. Вбити боротьбу з корупцією. Як Конституційний Суд повертає бандитські 90-ті. *Українська правда*. 28.10.2020. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/10/28/7271610/>.
9. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 296 с.
10. Головка С. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, види, юридична природа. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27. С. 22–25. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7282/1/ЗВІЛЬНЕННЯ%20ВІД%20КРИМІНАЛЬНОЇ%20ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.pdf>.

11. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 488 с.
12. Сіроткіна М. В. Звільнення від кримінальної відповідальності як альтернатива кримінальному переслідуванню. *Юридична Україна*. 2020. № 9. С. 33–40. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2020_9_6.
13. Ус О. Кримінально-правові проблеми застосування амністії в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 178–186.
14. Завидняк В. І. Кримінально-правові проблеми застосування амністії в Україні та шляхи їх вирішення. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Т. 1, № 10 (груд). С. 135–142. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(10\)-2023-135-142](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(10)-2023-135-142).
15. Литвак О. М. Проблеми застосування амністії та здійснення помилювання в Україні : монографія. Київ : Атіка, 2009. 160 с.
16. Палійчук О. В. Інститут амністії та помилювання: поняття, особливості. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2007. № 2. С. 75–82.
17. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0012700-05>.
18. Козлюк С. Кому заважає закон про амністію майданівців. *Український тиждень*. 2020. № 10 (642). 5 березня. Режим доступу: <https://tyzhden.ua/komu-zavazhaie-zakon-pro-amnistiiu-majdanivtsiv/>.
19. Угода про врегулювання політичної кризи в Україні, підписана 21 лютого 2014 року в м. Києві Президентом України В. Януковичем та лідерами парламентської опозиції за участі представників Європейського Союзу. Режим доступу: <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/259380/5c08855b6fe30f535c4c6b53b7e83df9/ukraine-data.pdf>.
20. Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування і покарання осіб з приводу подій, що мали місце під час проведення мирних зібрань : проект Закону України (реєстр. № 4073-1 від 17.02.2014). *Офіційний вебсайт Верховної Ради України*. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4073-1&skl=8.
21. Стенограма пленарного «засідання 6» Верховної Ради України від 21 лютого 2014 року, опублікована 21.02.2014. *Офіційний вебсайт Верховної Ради України*. Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5165.html>.
22. Енциклопедія політичної думки / пер. з англ. Київ : Дух і літера, 2000. С. 92.
23. Венедіктова І. Інтерв'ю: «Не красти, не брехати, не бути циніком» / Розмовляв С. Шевченко. LB.ua. 20.02.2020. Режим доступу: https://lb.ua/news/2020/02/20/450401_irina_venediktova_ne_krasti.html.
24. Центральна виборча комісія України. Офіційні результати виборів народних депутатів України 2014 року. *Вебсайт ЦВК*. Режим доступу: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp300pt001f01=910.html>.
25. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. С. 17. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.
26. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 19. С. 151. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.
27. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. С. 131. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
28. Про застосування амністії в Україні : Закон України від 1 жовтня 1996 р. № 392/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 48. С. 263. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр>.
29. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. С. 88. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
30. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Рим, 4 листопада 1950 р. Ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. Офіційний переклад. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
31. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні. Інформаційна довідка: Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів у 2013–2014 роках. *Представництво ООН в Україні*, 18 лютого 2021 р. Режим доступу: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-01/Briefing%20note%20on%20Maidan%20investigations%20ENG%20final.pdf>.
32. Венеційська комісія. Висновок щодо Закону України «Про очищення влади» (CDL-AD(2014)044), ухвалений на 101-му пленарному засіданні (Венеція, 12–13 грудня 2014 р.). *Офіційний сайт Євро-*

нейської комісії «За демократію через право». Режим доступу: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)044-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)044-ukr).

33. Про очищення влади : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1682-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 44. С. 2041. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

34. Конституційне подання 50 народних депутатів України від 29 травня 2020 року щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» (Закон № 743-VII від 21.02.2014). Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_222.pdf.

35. Ухвала Конституційного Суду України від 18 листопада 2021 р. № 266-у/2021 про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України». *Конституційний Суд України*. Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/266_u_2021.docx.

36. Окрема думка судді Конституційного Суду України Олега Первомайського стосовно ухвали від 18 листопада 2021 року Великої палати Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі № 1-12/2020 (222/20). *Конституційний Суд України*. Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/266_u_2021_1.pdf.

References

1. Pro usunennia nehatyvnykh naslidkiv ta nedopushchennia peresliduvannia ta pokarannia osib z pryvodu podii, shcho mali misce pid chas provedennia myrnykh zibran ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh zakoniv Ukrainy: Zakon Ukrainy № 743-VII vid 21.02.2014 [On elimination of negative consequences and prevention of prosecution and punishment of persons regarding events during peaceful assemblies and recognition as invalid some laws of Ukraine: Law No. 743-VII dated 21.02.2014]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-18#Text> [in Ukrainian].

2. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law No. 254k/96-VR dated 28.06.1996]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> [in Ukrainian].

3. Pro usunennia nehatyvnykh naslidkiv ta nedopushchennia peresliduvannia ta pokarannia osib z pryvodu podii, yaki mali misce pid chas provedennia myrnykh zibran: Zakon Ukrainy № 712-VII vid 19.12.2013 (vtratyv chynnist 28.02.2014) [On elimination of negative consequences and prevention of prosecution and punishment of persons regarding events during peaceful assemblies: Law No. 712-VII dated 19.12.2013 (ceased to be valid 28.02.2014)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-18#Text> [in Ukrainian].

4. Liskovych, M. (2020, 28 May). Amnistia “maidanivtsiv”: chym zahrozuie yii skasuannia Konstytutsiinym Sudom [Amnesty of Maidan participants: threats of its cancellation by Constitutional Court]. Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3038925-amnistia-majdanivciv-cim-zagrozue-ii-skasuvanna-konstitucijnim-sudom.html> [in Ukrainian].

5. Shevchenko, O. (2020, 20 May). Revansh prorosiiskykh syl: iak KSU mozhe skasuvaty amnistiiu maidanivtsiv [Revenge of pro-Russian forces: how Constitutional Court can cancel amnesty of Maidan participants]. *Tsenzor.NET*. Retrieved from https://censor.net/ua/resonance/3212345/revansh_prorosiiskykh_syl_yak_ksu_mozhe_skasuvaty_amnistiyu_maydanivtsiv [in Ukrainian].

6. Kovalenko, I. (2020, 2 June). Zrada chy pravosuddia: debaty navkolo skasuvannia amnistii maidanivtsiv [Betrayal or justice: debates around the cancellation of amnesty for Maidan participants]. *Novoe Vremia*. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/zrada-chi-pravosuddya-debati-navkolo-skasuvannia-amnistiji-maydanivciv-50094234.html> [in Ukrainian].

7. Petrenko, S. (2020, 1 June). Kreml i revansh: yak skasuvannia amnistii maidanivtsiv hraie na ruku Rosii [Kremlin and revenge: how cancellation of amnesty for Maidan participants benefits Russia]. *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/kreml-i-revansh-skasuvannia-amnistiji-majdanivciv/30645678.html> [in Ukrainian].

8. Tsentri protidii koruptsii (2020, 28 October). Vbyty borotbu z koruptsiu: iak Konstytutsiinyi Sud povertaye bandytski 90-ti [Kill the fight against corruption: how Constitutional Court returns the bandit 90s]. *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/10/28/7271610/> [in Ukrainian].

9. Baulin, Y.V. (2004). Zvilnennya vid kryminalnoyi vidpovidalnosti: monografiya [Release from criminal liability: monograph]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

10. Holovko, S.V. (2014). Zviltannya vid kryminalnoyi vidpovidalnosti: ponyattya, vydy, yurydychna pryroda [Release from criminal liability: concept, types, legal nature]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, 27, 22–25. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7282/1/ЗВІЛЬНЕННЯ%20ВІД%20КРИМІНАЛЬНОЇ%20ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.pdf> [in Ukrainian].
11. Fris, P.L. (2004). Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: navchalnyy posibnyk [Criminal law of Ukraine. General part: textbook]. Kyiv: Tsentr navchalnoyi literatury. [in Ukrainian].
12. Sirotkina, M.V. (2020). Zviltannya vid kryminalnoyi vidpovidalnosti yak alternatyva kryminalnomu peresliduvannyu [Release from criminal liability as an alternative to criminal prosecution]. *Yurydychna Ukraina*, 9, 33–40. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2020_9_6 [in Ukrainian].
13. Us, O. (2010). Kryminalno-pravovi problemy zastosuvannya amnistii v Ukraini [Criminal-law problems of applying amnesty in Ukraine]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 2, 178–186 [in Ukrainian].
14. Zavydnyak, V.I. (2023). Kryminalno-pravovi problemy zastosuvannya amnistii v Ukraini ta shlyakhy yikh vyrishennya [Criminal-law problems of applying amnesty in Ukraine and ways to solve them]. *Irpinskyi yurydychnyy chasopys*, 1 (10), 135–142. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(10\)-2023-135-142](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(10)-2023-135-142) [in Ukrainian].
15. Lytvak, O.M. (2009). Problemy zastosuvannya amnistii ta zdiysnennya pomyluvannya v Ukraini: monohrafiya [Problems of applying amnesty and pardon in Ukraine: monograph]. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].
16. Paliychuk, O.V. (2007). Instytut amnistii ta pomyluvannya: ponyattya, osoblyvosti [Institute of amnesty and pardon: concepts, features]. *Visnyk LDUVS im. E.O. Didorenka*, 2, 75–82 [in Ukrainian].
17. Pro praktyku zastosuvannya sudamy Ukrainy zakonodavstva pro zviltannya osoby vid kryminalnoyi vidpovidalnosti: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 23 hrudnya 2005 roku № 12 [On the practice of courts of Ukraine in applying legislation on release of a person from criminal liability: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated December 23, 2005 No. 12]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0012700-05> [in Ukrainian].
18. Kozlyuk, S. (2020, March 5). Komu zavazhaie zakon pro amnistiiu maidanivtsiv [Who is bothered by the law on amnesty for Maidan participants]. *Ukrayinskyi tyzhden*, 10 (642). Retrieved from <https://tyzhden.ua/komu-zavazhaie-zakon-pro-amnistiiu-majdanivtsiv/> [in Ukrainian].
19. Uhoda pro vriehluvannya politychnoyi kryzy v Ukraini, pidypsana 21 lyutogo 2014 roku v m. Kyievi Prezidentom Ukrainy V. Yanukovychom ta lideramy parlamentskoyi opozytzii za uchasti predstavnykiv Yevropeyskoho Soyuzu [Agreement on political crisis settlement in Ukraine signed on February 21, 2014 in Kyiv by President V. Yanukovich and opposition leaders with participation of EU representatives]. Retrieved from <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/259380/5c08855b6fe30f535c4c6b53b7e83df9/ukraine-data.pdf> [in Ukrainian].
20. Pro usunennya nehatyvnykh naslidkiv ta nedopushchennya peresliduvannya i pokarannya osib z pryvodu podiy, shcho mali misce pid chas provedennya myrnykh zibran: proekt Zakonu Ukrainy (reyestr. № 4073-1 vid 17.02.2014) [On elimination of negative consequences and prevention of prosecution and punishment of persons regarding events during peaceful assemblies: Draft Law of Ukraine (reg. No. 4073-1 dated 17.02.2014)]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4073-1&skl=8 [in Ukrainian].
21. Stenohhrama plenarnogo “zasidannya 6” Verkhovnoyi Rady Ukrainy vid 21 lyutoho 2014 roku [Transcript of the plenary session 6 of the Verkhovna Rada of Ukraine dated February 21, 2014]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5165.html> [in Ukrainian].
22. Entsyklopediia politychnoyi dumky [Encyclopedia of Political Thought] (2000). Kyiv: Dukh i Litera. P. 92 [in Ukrainian].
23. Venediktova, I. (2020, February 20). Intervyu: “Ne krasty, ne brehaty, ne buty tsinikom” [Interview: “Don’t steal, don’t lie, don’t be cynical”] / Rozmovlyav S. Shevchenko. *LB.ua*. Retrieved from https://lb.ua/news/2020/02/20/450401_irina_venediktova_ne_krasti.html [in Ukrainian].
24. Tsentralna vyborcha komisija Ukrainy [Central Election Commission of Ukraine]. (n.d.). Ofitsiyni rezultaty vyboriv narodnykh deputativ Ukrainy 2014 roku [Official results of the 2014 parliamentary elections in Ukraine]. Retrieved from <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp300pt001f01=910.html> [in Ukrainian].
25. Pro status narodnoho deputata Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 17.11.1992 № 2790-XII [On the status of the People’s Deputy of Ukraine: Law of Ukraine dated 17.11.1992 No. 2790-XII]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 1993, № 3, 17. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12> [in Ukrainian].
26. Pro Reglament Verkhovnoyi Rady Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10 lyutoho 2010 r. № 1861-VI [On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine: Law of Ukraine dated February 10, 2010]

No. 1861-VI]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 2010, № 19, 151. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> [in Ukrainian].

27. Kryminalnyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnya 2001 r. № 2341-III [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2341-III]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 2001, № 25–26, 131. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].

28. Pro zastosuvannya amnistiyi v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 1 zhovtnya 1996 r. № 392/96-VR [On the Application of Amnesty in Ukraine: Law of Ukraine dated October 1, 1996 No. 392/96-VR]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 1996, № 48, 263. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-VR> [in Ukrainian].

29. Kryminalnyy protsesualnyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnya 2012 r. № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 2013, № 9–10, 88. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].

30. Konventsiiia pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod: Rym, 4 lystopada 1950 r. Ratifikovano Zakonom Ukrainy vid 17 lypanya 1997 r. № 475/97-VR [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Rome, November 4, 1950. Ratified by Law of Ukraine dated July 17, 1997 No. 475/97-VR]. Official translation. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].

31. Monitorynhova misiia OON z prav lyudyny v Ukraini. Informatsiina dovidka: Vidpovidalnist za vbyvstva ta nasylnytski smerti pid chas protestiv u 2013–2014 rokakh [UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. Briefing Note: Responsibility for Killings and Violent Deaths during Protests in 2013–2014]. Predstavnytstvo OON v Ukraini, 18 liutoho 2021 r. Retrieved from <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-01/Briefing%20note%20on%20Maidan%20investigations%20ENG%20final.pdf> [in Ukrainian].

32. Veneziiska komisiia. Vysnovok shchodo Zakonu Ukrainy “Pro ochyshchennia vldy” (CDL-AD(2014)044), ukhvalenyi na 101-mu plenarnomu zasidanni (Venezia, 12–13 hrudnia 2014 r.) [Venice Commission. Opinion on the Law of Ukraine “On Purification of Power” (CDL-AD(2014)044), adopted at the 101st Plenary Session (Venice, December 12–13, 2014)]. Ofitsiinyi sait Yevropeiskoi komisii “Za demokratiuu cherez parvo”. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)044-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)044-ukr) [in Ukrainian].

33. Pro ochyshchennia vldy: Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 r. № 1682-VII [On Purification of Power: Law of Ukraine dated September 16, 2014 No. 1682-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2014, № 44, 2041. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18> [in Ukrainian].

34. Konstytutsiine podannia 50 narodnykh deputativ Ukrainy vid 29 travnia 2020 roku shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiynosti) Zakonu Ukrainy “Pro usunennia nehatyvnykh naslidkiv ta nedopushchennia peresliduvannia ta pokarannia osib z pryvodu podii, yaki mali misce pid chas provedennia myrnykh zibran” (Zakon № 743-VII vid 21.02.2014) [Constitutional Submission of 50 Members of Parliament of Ukraine dated May 29, 2020, regarding the Constitutionality of the Law of Ukraine “On Eliminating Negative Consequences and Preventing Persecution and Punishment of Persons in Connection with Events That Took Place During Peaceful Assemblies” (Law No. 743-VII of 21.02.2014)]. Retrieved from https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_222.pdf [in Ukrainian].

35. Ukhala Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 18 lystopada 2021 r. № 266-u/2021 pro vidmovu u vidkrytti konstytutsiinoho provadzhennia u spravi za konstytutsiynym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiynosti) Zakonu Ukrainy “Pro nedopushchennia peresliduvannia ta pokarannia osib z pryvodu podii, yaki mali misce pid chas provedennia myrnykh zibran, ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh zakoniv Ukrainy” [Ruling of the Constitutional Court of Ukraine dated November 18, 2021 No. 266-u/2021 on the refusal to open constitutional proceedings in the case on the constitutional submission of 50 members of parliament regarding the constitutionality of the Law of Ukraine “On Preventing Persecution and Punishment of Persons in Connection with Events That Took Place During Peaceful Assemblies, and Declaring Some Laws of Ukraine Invalid”]. Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. Retrieved from https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/266_y_2021.docx [in Ukrainian].

36. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Oleha Pervomaiskoho stosovno ukhvaly vid 18 lystopada 2021 roku Velykoi palaty Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy pro vidmovu u vidkrytti konstytutsiinoho provadzhennia u spravi № 1-12/2020 (222/20) [Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine Oleg Pervomaisky Regarding the Ruling of November 18, 2021 by the Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine on the Refusal to Open Constitutional Proceedings in Case No. 1–12/2020 (222/20)]. Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. Retrieved from https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/266_y_2021_1.pdf [in Ukrainian].